

Mấy đặc điểm của thần thoại Việt-Nam

Cũng như các dân tộc khác trên thế giới, dân tộc Việt Nam thời thượng cổ đã sùng bái vô số thần linh nhưng nhiều nhất là các vị lâm-thần và thủy-thần. Điều đó cũng dễ hiểu vì dân tộc ta nguyên xưa sống trên một mảnh đất có lùm ao, chuôm, đầm, lầy, sông, ngòi, kinh, lạch..., một xứ mà rừng rú và nước có thể nói là chiếm gần hết.

Bởi vậy đặc điểm đầu tiên của thần thoại Việt Nam là không những có các thần ở thiên-đình và âm-phủ như thần thoại Hy Lạp, Ấn Độ, Trung Hoa hay các dân tộc khác mà còn có cả những thần ở «lâm cung» và «thủy cung» nữa.

Đặc điểm thứ hai là đứng đầu mỗi cung như thế đều có một vị nữ thần cai quản gọi là «Mẫu». Đứng đầu ở Thiên phủ là Mẫu Bìu Thiên, ở Thủy phủ là Mẫu Thoải, ở Lâm cung là Mẫu Thủy-Ngân và sau này còn có Mẫu Liễu-Hạnh đứng đầu Thổ cung... Do sự sùng bái của dân tộc ta như thế mà có người đã gán cho dân ta cái nhãn hiệu tôn giáo là «theo đạo Tam phủ hay Tứ phủ».

Ở đặc điểm thứ nhất chúng ta thấy rằng, thần thoại là một sự kiện có tính cách phổ biến nhưng tùy ở khung cảnh địa dư mà mỗi địa phương có những thần linh đặc biệt hơn, hay

phát triển hơn những địa phương khác. Chẳng hạn đối với các dân tộc ở miền sa mạc Phi châu hay các địa cực băng giá thì hoặc là không, hoặc là chẳng có thể có một số thủy thần và lâm thần nhiều như ở xứ ta. Còn đặc điểm thứ hai thì đánh dấu giai đoạn mẫu hệ mà dân tộc đã trải qua (1). Vào thời nguyên thủy, dân tộc ta theo chế độ mẫu hệ. Vai trò người đàn bà quan trọng hơn người đàn ông. Cho nên đứng đầu một đoàn thể, dù trần tục hay thiêng liêng, phải là người xứng đáng; mà người xứng đáng đại diện thời ấy hẳn phải là người đàn bà.

Đặc điểm thứ ba là vào thời nguyên thủy, dân tộc Việt Nam không có anh hùng ca như Iliade, Odyssee của Hy Lạp, như Râmâyana, Mahâbhârata của Ấn Độ, như Chanson de geste của Pháp hay K'Đamdi, Đamsan của người Ra-Đê anh em. Nhưng chúng ta có những thần thoại mang tính cách anh hùng ca như Lạc Long Quân, Thánh Gióng... Các thần thoại đó được dân chúng kể lại một cách say sưa với

(1) Xem «Les grands époques de l'Indochine», Bulletin de la S.E.M. du Tonkin, tome n. 2, 127, et 281 của Louis Finot và «Lịch sử C.Đ.C.S.N.T. ở Việt [Nam], NXB Giáo dục, HN 1960, tr. 67 của Trần Quốc Vượng — Hà Văn Tấn.

những hình ảnh rất đẹp và rất kiêu hùng.

Chúng ta hãy nhớ lại cái cảnh một buổi sáng nọ Lạc Long Quân cưỡi thuyền lướt sóng ra khơi, vác theo một người trên vai, tiến thẳng đến hang Ngư Tinh. Vừa khi con quái vật khổng lồ há miệng đón «lễ vật», Lạc Long Quân phóng thẳng cả khối sắt nung đỏ một cách sấm sét vào họng Ngư Tinh. Quái vật lồng lộn lên toan quật nát thuyền, Lạc Long Quân liền vươn mình chém lia khúc đuôi của con vật và lột da treo lủng lẳng trên vá h núi.

Hay chúng ta trở về thời ly loạn, khi giặc Ân ùn ùn kéo sang giày xéo đất nước. Đứa bé làng Phù Đổng đã vươn vai một cái mình cao hơn mười trượng, mặc giáp sắt, cưỡi ngựa sắt phi như bay trên mặt đất. Lửa từ miệng ngựa sắt phun ra đỏ rực một góc trời. Thần Phù Đổng tiến về phía giặc Ân vun vút như gió thổi, ầm ầm vũ bão nhờ tre hai bên đường đánh cho giặc hỗn loạn tan tành. Khi máu đã chan hòa mặt đất, xác quân thù phơi đầy chiến địa và trời trong sáng trở lại, Thần một người một ngựa vun vút phi về phía núi Việt Sóc rồi bay thẳng lên trời...

Qua hai chuyện vừa kể, chắc hẳn là có thừa tính chất anh hùng ca. Và những anh hùng dân tộc thật là đẹp và hào hùng.

Đặc điểm thứ tư là thần thoại Việt-Nam có tư tưởng hoàn toàn lành mạnh. Nó không có tính cách hoang dã dâm dối trụy như trong thần thoại

Hy Lạp. Ông Trời không bao giờ xuống cưỡng bức, bắt cóc và làm ái tình với các mỹ nữ như thiên đế Jupiter. Thiên-đế Jupiter tuy đã có mẫu-hậu Junon rồi, thế mà vẫn thỉnh thoảng rời thiên-đình lén-lút xuống trần, dan-dịu với các bậc tài sắc, khi thì với công chúa Europe con vua Cadmus, khi thì với công chúa Danoé con vua Acrise, khi thì với công chúa Io con vua xứ Argos v.v... Còn các thần linh khác thì thành tích bất hảo lại càng nhiều. Thần Mercure còn nằm trong nôi mà đã thích xoi thịt bò nướng, lén ăn cắp bò của thần Apollon để rồi hai anh em phải đôi chối trước thiên đình. Thần Neptune bắt cóc tiên-nữ Amphitre. Pluton bắt cóc công chúa Proserpin. Laton cưỡng bách trinh nữ Daphné. Nữ thần Venus đã có chồng là thần Vulcain, lại còn đi tặng tịu với thần Mars để đến nỗi Vulcain dùng lưới sắt bắt được tại trận. Còn anh hùng như Hercule mà cũng đại gái đến nỗi có lần nữ chúa Omphale cải trang thành hiệp sĩ, vai khoác da mãnh sư núi Némée, tay xách chùy và bắt Hercule phải mặc áo quần đàn bà ngồi quay tơ dưới chân nàng!

Những thành tích dâm dăng, loạn luân, bê bối của chư thần Hy Lạp còn rất nhiều. Trái lại những nét «độc đáo» đó không có ở thần thoại Việt Nam.

Chư thần ở xứ ta không ác như trong thần thoại Hy Lạp. Cứ lấy vị nữ thần Mặt Trăng của ta và vị nữ thần hiền lành, trong sạch nhất của

Hy Lạp là thần Diane (cũng là thần Mặt Trăng) làm ví dụ. Thần Mặt Trăng của ta là em gái của thần Mặt Trời, xưa vốn nóng tánh như chị nên đã làm cho người thế gian phải than vãn. Tiếng than đến tai nhà trời. Bà mẹ mới lấy tro trát vào và từ đó thần Mặt Trăng đổi tính trở nên dịu dàng. Ở trần ai cũng mến. Ngoài công việc soi sáng cho thế gian nhờ, thần không hề tác hại cũng chưa từng đời gót xuống trần chơi. Trái lại nữ thần Mặt Trăng của Hy Lạp ít ra cũng đã hai lần xao xuyên trước người thế gian (Một lần với anh thợ săn Orion lực lưỡng, xinh đẹp và một lần với chàng chăn-trừu Endymion khá á). Thần cũng đã từng giết chết một anh thợ săn tên là Actéon (biến anh ta thành một con hưu đực, cho bày chó săn xé tan xác, vất xương ngồn ngang trên mặt đất) và trò tài xạ tiễn vào đầu Orion đang bơi ngoài khơi do lời thách của thần Apollon.

Cuối cùng trong thần thoại dân tộc hầu như không hề xảy ra những cuộc hỗn chiến giữa chư thần. Mỗi thần đều được trời giao phó cho một phận sự. Nếu có những cuộc chiến tranh giữa Lạc Long Quân với thần Xương Cuồng, Ngự Tinh, Hồ Tinh hoặc giữa Thánh Gióng với giặc Ân,

giữa các anh hùng dân tộc và quân xâm lăng Trung Hoa thì đều là những cuộc chiến tranh chống xâm lược để bảo vệ lãnh thổ. Đó là những cuộc chiến tranh hoàn toàn chính đáng mà được dân tộc ca tụng, chứ không phải là những cuộc chạm trán đồ máu vì tranh chấp quyền lợi hay giành giật người đẹp (Sơn Tinh, Thủy Tinh là một trường hợp rất hiếm trong thần thoại Việt Nam nhưng lại đầy dẫy trong thần thoại Hy Lạp).

Đây là đại cương mấy nét đặc sắc của thần thoại Việt Nam mà chúng tôi xin ghi lại để cống hiến quý vị độc giả. Tuy nhiên thiên nhiên, những đặc điểm ấy có lẽ cũng giống như bèo bọt hay bóng cây in trên dòng sông. Chính bên dưới lòng sông mới là nơi sâu thẳm chứa đựng tất cả những sắc thái biến dịch xuất hiện trên bề mặt. Và đối với thần thoại cũng thế. Điều quan trọng chính là khai quật những cơ cấu từ lâu đã ngầm chi-phối các mối tương quan giữa con người với con người trong xã-hội của tiền nhân chúng ta.

Vậy chúng tôi xin kết thúc mấy nhậu xét, thơ thiên này ở và sẽ trở lại vấn đề này trong một bài khác.

NGUYỄN THỊ NGỌC THẨM

NHÀ XUẤT BẢN VĂN ĐỘNG ĐÃ PHÁT HÀNH :

TÂM THU KINH

Thơ Đặng Tấn Tới

Các bạn ở nơi không có sách bày bán, có thể gửi bưu phiếu (180 đồng) để tên Cô Đặng Thị Ánh-Mai, Nhà Sách Hoàng Hạc, An Nhơn, Bình Định. Sách sẽ được gửi đến bạn theo lối bảo đảm.